

ROMAN LEPPERT
ALBIN SPLITT
JANUSZ TREMPAŁA
WSP w Bydgoszczy

TEST WYBORU JAKO ZOBIEKTYWIZOWANE NARZĘDZIE POMIARU POZIOMU ROZWOJU SĄDÓW MORALNYCH

Wprowadzenie

Poziom rozwoju sądów moralnych oceniany bywa zwykle w ramach teorii rozwoju moralnego L. Kohlberga (1971, 1976). Teoria ta jest rekonstrukcją koncepcji stadiów J. Piageta ujmującą rozwój sądów w 6 stadiów moralności: a) unikanie kary, b) własnych korzyści, c) interpersonalnej harmonii, d) porządku i prawa społecznego, e) umowy społecznej, f) uniwersalnych zasad etycznych.

Wszystkie badania prowadzone przez Kohlberga i jego współpracowników realizowane są w ramach jednolitej procedury tzw. „dylematów moralnych” określanych jako kliniczne lub eksploracyjne. W podejściu tym prezentujemy osobie badanej hipotetyczny dylemat moralny i w standardowej rozmowie wymagamy odpowiedzi wskazującej na to, jak bohater danej historyjki powinien się zachować. W założeniach rozmowa z osobą badaną wymusić ma spontaniczne wypowiedzi podmiotu (oceny i ich uzasadnienie), które są następnie przedmiotem oceny sędziów kompetentnych, klasyfikujących ujawniające się w nich sposoby rozumowania moralnego do jednego z 6 stadiów Kohlberga.

James Rest (J. Rest i in., 1974) wykazał kilka istotnych wad metody kohlbergowskiej. Jego zdaniem, uzyskane w tym podejściu dane uniemożliwiają dokładny pomiar różnic interindywidualnych. Ocena poziomu rozwoju moralnego ma charakter zbyt ogólny i jest arbitralna, w dużym stopniu zależy od nastawień osób prowadzących badanie i interpretujących wypowiedzi podmiotu. Ponadto metoda ta charakteryzuje się niskim poziomem stałości wyników w powtórzonym badaniu (test – retest) oraz jest czasochłonna w stosowaniu.

W związku z powyższym J. Rest zaproponował własną metodę badania rozwoju sądów moralnych nazwaną w skrócie DIT (Defining Issues Test) wykazując jej przydatność w tym zakresie (zob. Rest i in., 1974, Rest 1975, Rest 1980). U podstaw tej metody leży założenie, iż człowiek formułuje sądy moralne nie tylko w oparciu o własne bezpośrednie przemyślenia, lecz poszukuje wsparcia w sądach innych ludzi podejmując wysiłek własnej oceny zasłyszanych kiedyś lub aktualnie dostępnych poglądów na dany temat, które zostały wypowiedziane przez innych ludzi. DIT Resta wykorzystuje treść 6 dylematów moralnych typu kohlbergowskiego jako materiał wyjściowy, po przeczytaniu których prezentuje się osobie badanej listy stwierdzeń moralnych oceniających czyn bohatera danej historyjki. Każde stwierdzenie wyraża inne stadium rozwoju sądów moralnych zgodnie z teorią J. Kohlberga. Zadaniem badanego jest wybrać te stwierdzenia, które uznaje on za najważniejsze w uzasadnieniu decyzji na temat tego, jak bohater dylematu powinien się zachować w danej sytuacji. J. Rest zakłada, że im wyższy jest poziom rozwoju wybranych przez podmiot stwierdzeń, tym wyższy poziom rozwoju moralnego dana osoba reprezentuje. Wyniki osiągnięte za pomocą DIT korelują z wiekiem osób badanych, poziomem i profilem kształcenia, wynikami testów rozumienia pojęć społeczno-moralnych. Ilorazem Inteligencji oraz z poziomem rozwoju moralnego oszacowanym w procedurze kohlbergowskiej (0,68). DIT Resta wykazuje ponadto duży poziom stałości w powtórzonym badaniu (0,81).

Stosunkowo niska korelacja między wynikami osiągniętymi w DIT Resta i procedurze Kohlberga nie pozwala uznać tych dwóch podejść za w pełni ekwiwalentne. Okazuje się, że osoby badane zwykle preferują stwierdzenia moralne wyrażające poziom rozwoju wyższy niż oszacowany w procedurze Kohlberga (Rest, Turiel, Kohlberg 1969, Kohlberg 1976).

Defining Issues Test J. Resta – podobnie jak „dylematy moralne” Kohlberga – nie jest pozbawiony wad (zob. Moran, Joniak 1979, Martin i in. 1977). Wybór danego stwierdzenia moralnego może być rezultatem wrażliwości podmiotu, nie tyle na jego strukturę, ile na treść sądów (tj. kierunek stwierdzeń wyrażających aprobatę lub dezaprobatę czynu) lub złożoność językową stwierdzeń¹. Ponadto, jak sam przyznaje J. Rest zawarte w DIT stwierdzenia są czasami zbyt długie. Powoduje to, że nie mamy pewności co do tego, jakimi wskaźnikami posługuje się osoba badana w określaniu ważności danego stwierdzenia. Pewne wątpliwości budzić może również sam wskaźnik poziomu rozwoju sądów moralnych, którym posługuje się J. Rest (tzw. P – scores) wyrażający procentowo stosunek wielkości wag przydzielonych przez osobę badaną stwierdzeniom odpowiadającym 5 i 6 stadium moralności Kohlberga (poziom postkonwencjonalny) do wielkości wag przypisanych pozostałym z wybranych stwierdzeń².

Obliczony w ten sposób wskaźnik odzwierciedla maksymalne możliwości rozwojowe zgodnie z założeniem, że jeśli w rozumowaniu jednostka ujawnia chociaż w jednym zadaniu bardziej zaawansowaną rozwojowo strukturę znaczy to, że osiągnęła wyższy poziom rozwoju. Wskaźnik ten nie uwzględnia tego, że jednostka osiągająca stadia najwyższe może powracać w swym myśleniu do stadiów zdecydowanie wcześniejszych i stąd preferować różne rozwojowo formy rozumowania odległe od siebie o więcej niż jedno stadium. Wskaźnik P-scores nie uwzględniając tej odległości w poziomie rozwoju wybieranych przez podmiot stwierdzeń zawyża prawdopodobnie ocenę poziomu rozwoju moralnego danej jednostki. W ten sposób wyjaśnić możemy niski poziom korelacji wyników DIT z ogólnym oszacowaniem poziomu rozwoju moralnego w procedurze kohlbergowskiej.

Prezentowany w niniejszym opracowaniu Test Wyboru skonstruowany jest w sposób analogiczny do DIT Resta. Uwzględnia jednak poczynione wyżej uwagi i został skrócony do listy stwierdzeń dotyczących jednego dylematu moralnego „Heinza”. Jest to klasyczny i powszechnie stosowany dylemat, który – zdaniem Kohlberga – uaktywnia u osób badanych stosunkowo szybko najbardziej zaawansowane rozwojowo formy rozumowania moralnego (Kohlberg 1976).

Celem omawianych badań pilotażowych było uzyskanie podstawowych informacji na temat mocy rozdzielczej i rzetelności aktualnej wersji Testu Wyboru. Chodziło głównie o określenie przydatności zastosowanych wskaźników w badaniach nad rozwojem sądów moralnych. Postawiliśmy sobie trzy podstawowe pytania:

1. Czy opracowane wskaźniki poziomu rozwoju sądów moralnych różnicują badaną próbę? Jeśli różnicują to, czy różnice te są stabilne w powtórzonym pomiarze (test–retest)?
2. Czy opracowane wskaźniki poziomu rozwoju sądów moralnych różnicują badaną próbę ze względu na wiek? Inaczej mówiąc, czy wskaźniki te odzwierciedlają zmiany rozwojowe?
3. Czy poziom rozwoju sądów moralnych jednostki określony Testem Wyboru jest związany z treścią ocenianych stwierdzeń (ich kierunkiem) oraz wrażliwością osoby badanej na złożoność semantyczną stwierdzenia?

Metoda

Osoby badane. Badaniami objęto grupę 40 uczniów Zespołu Szkół Zawodowych w Nale. Grupa ta została zrównoważona ze względu na wiek (4 równoliczne grupy wiekowe:

16, 17, 18, 19 lat) oraz ze względu na płeć (po 5–cioro chłopców i dziewcząt w każdej grupie wiekowej).

Procedura badań Testem Wyboru. W Teście Wyboru prosimy badanego o zapoznanie się z treścią hipotetycznego dylematu moralnego „Heinza” dotyczącego konfliktu między wartością „życia” i „własności prywatnej”. Następnie prosimy o zapoznanie się z listą stwierdzeń wyrażających ocenę czynu bohatera prezentowanego dylematu. Dwanaście z tych stwierdzeń różni się między sobą: a) strukturą (tj. ze względu na dominującą perspektywę rozumowania moralnego zgodnie z koncepcją 6 stadiów Kohlberga) oraz b) treścią (tj. ze względu na kierunek sądu wyrażającego aprobatę lub dezaprobatę czynu). Kombinacja tych kryteriów daje listę dwunastu stwierdzeń moralnych (6 stadiów x 2 kierunki = 12). Do listy tej dołączone są dwa stwierdzenia kontrolne (aprobujące i dezaprobujące) w swej strukturze złożone językowo, lecz nielogiczne (nonsensowne). Zadaniem badanego jest ocenić każde ze stwierdzeń na skali typu likertowskiego w odpowiedzi na pytanie: „w jakim stopniu stwierdzenie to odpowiada ci osobiście?”, gdzie 5 oznacza – bardzo mi odpowiada, 4 – odpowiada mi, 3 – jest mi obojętne, 2 – nie odpowiada mi, 1 – bardzo mi nie odpowiada. Po zakończeniu tej czynności badany jest proszony o wybór 4 wypowiedzi z listy prezentowanych stwierdzeń, które prawdopodobnie udzieliłby, gdyby zadano mu pytanie: „czy Hainz powinien ukraść lekarstwo?”. Następnie prosimy osobę badaną o uporządkowanie wybranych stwierdzeń ze względu na ich ważność w kolejności od 1 do 4.

Omawiany test stosowany był w formie kwestionariuszowej³ w badaniach zbiorowych bez ograniczeń czasowych. Przeciętny czas wykonania wahał się od 16 do 20 minut ($X = 17$ min. 40 sek.).

Wskaźniki pomiaru. W omawianych badaniach Testem Wyboru bierzemy pod uwagę 2 wskaźniki poziomu rozwoju sądów moralnych, które uwzględniają nie tylko wagę stwierdzenia oszacowanego przez osobę badaną, lecz także „odległość rozwojową” ocenianych stwierdzeń. Pierwszy z tych wskaźników obejmuje oceny wyrażające zgodność osoby badanej z treścią stwierdzenia szacowanego na skali typu likertowskiego (tzn. tylko te stwierdzenia, których wagi są wyższe niż 3). Wskaźnik ten określa poziom rozwoju akceptowanych sądów moralnych⁴ i jest obliczany wg wzoru:

$$P_a = \frac{\sum (W_{xi} \times P_{xi})}{\sum W_{xi}}$$

gdzie: P_{xi} – poziom rozwojowy akceptowanego przez podmiot stwierdzenia (od 1 do 6)

W_{xi} – waga akceptowanego przez podmiot stwierdzenia (+, ++, czyli 1 i 2).

Drugi ze stosowanych wskaźników poziomu rozwoju sądów moralnych obejmuje dane nt. wielkości rang przydzielonych wybranym przez podmiot stwierdzeniom. Wskaźnik ten określa poziom rozwojowy preferowanych sądów moralnych i jest obliczany wg wzoru:

$$P_p = \frac{\sum (r_i \times P_i)}{\sum r_i}$$

gdzie: P_i – poziom rozwojowy wybranego przez podmiot stwierdzenia (od 1 do 6)

r_i – ranga wybranego przez podmiot stwierdzenia (od 4 do 1).

Przyjmujemy, że wskaźniki te dotyczą dwóch różnych aspektów tego samego procesu charakteryzującego rozwój sądów moralnych na skali L. Kohlberga. Wydaje się bowiem, że

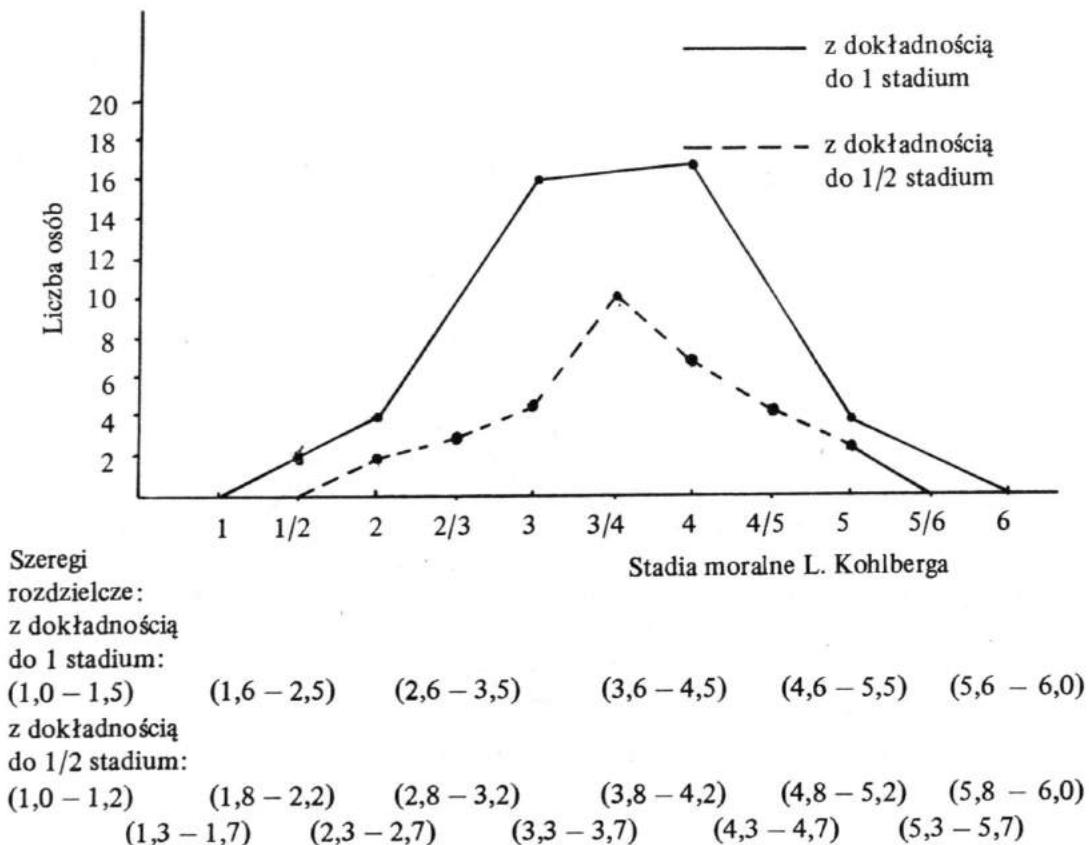
„akceptować” jakiś pogląd bardziej od innego, nie oznacza „preferować” go. Przypuszczać należy, że P_a charakteryzuje bardziej aspekt deskryptywny wydawanych przez osobę badaną ocen, w przeciwieństwie do P_p , wyrażającego ich aspekt ewaluatywny (zob. Lewicka 1975).

Wielkości wskaźników P_a i P_p uzyskanych przez osobę badaną możemy porównać na wspólnej skali rozwoju sądów moralnych opisanej w jakościowych terminach teorii L. Kohlberga sprowadzając je do odpowiednich przedziałów szeregu rozdzielczego: 1 stadium (od 1 do 1,5), 2 stadium (od 1,6 do 2,5), 3 stadium (od 2,6 do 3,5) itd.

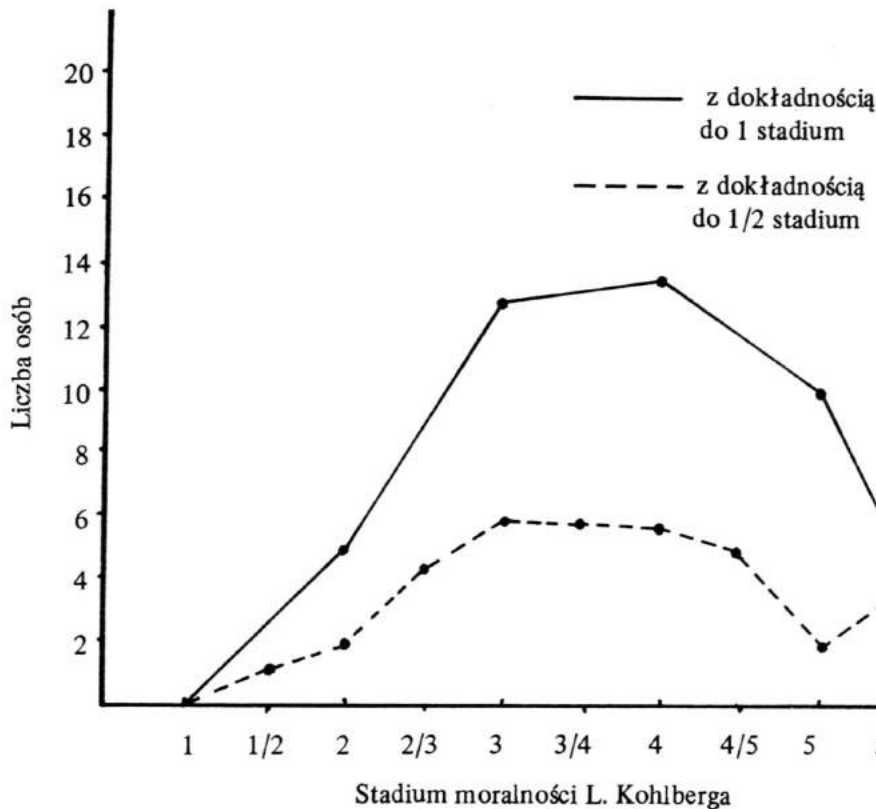
Stwierzeń ze skali kontrolnej nie uwzględniamy w obliczeniach poziomu rozwoju sądów moralnych. Są one przedmiotem oddzielnej analizy. W przypadku ich wyboru przez podmiot przydzielamy im odpowiednie rangi, lecz pomijamy w obliczeniach uwzględniając jedynie wielkości i sumę rang przydzielonych stwierdzeniom skali rozwojowej.

Rezultaty

Poziom rozwoju akceptowanych stwierdzeń. Analizę rezultatów rozpoczynamy od prezentacji danych osiągniętych przy zastosowaniu wskaźnika P_a obejmującego wagi ocen wyrażających zgodność osoby badanej z treścią stwierdzeń. Średni poziom rozwoju sądów moralnych w badanej próbie dla P_a wynosi $X = 3,64$ ($SD = 1,13$), co w terminach jakościowych odpowiada stadium przejściowemu 3 – 4. Rozkład wyników na skali rozwoju moralnego L. Kohlberga przedstawia Rys. 1. Natomiast rozkład ocen dla poszczególnych pozycji (stwierdzeń) testu prezentuje Tab. 1.

Rys. 1. Poziom rozwoju akceptowanych stwierdzeń moralnych na skali rozwoju moralnego L. Kohlberga

Rys. 2. Poziom rozwoju preferowanych stwierdzeń moralnych na skali rozwoju moralnego L. Kohlberga

Nie wszystkie współczynniki korelacji punktowo–czteropolowej phi zawarte w Tab. 1 są statystycznie istotne (np. nr 1, 9). Niska moc rozdzielcza stwierdzenia 9 była oczekiwana. Jest to związane z tym, że rozumowania odpowiadające 2 stadium kohlbergowskiemu przejawiają nie tylko osoby na tym poziomie, lecz również z bardziej zaawansowanego poziomu stadium 5. Ta pozorna regresja osób osiągających stadium 5 do stadium 2 nie została całkowicie zlikwidowana w badaniach zmodyfikowaną przez Kohlberga skalą rozwojową (zob. Murphy, Gilligan 1980). Mała moc rozdzielcza stwierdzenia 1 wynikać może z dwóch przyczyn. Stwierdzenie to odpowiada na skali jakościowej stadium 4, które – jak wynika to ze średniej ($\bar{X} = 3,64$) – jest zwykle akceptowane przez osoby badane. Inaczej mówiąc, stwierdzenie to odzwierciedla przeciętny w grupie poziom rozwoju badanych i może być wybierany zarówno przez osoby mniej i bardziej zaawansowane rozwojowo. Podobne zjawisko wystąpić może w młodszych grupach wiekowych w odniesieniu do stwierdzeń odpowiadających niższemu stadium rozwoju. Po drugie, stwierdzenie to jest pierwszą pozycją w teście i być może działa tu efekt pierwszeństwa.

Współczynnik zgodności wewnętrznej testu r_{tt} obliczony wg wzoru Spearmana–Browna wynosi 0.71, co pozwala uznać omawiane narzędzie i zastosowany wskaźnik za przydatne do dalszych badań.

Współczynnik stałości testu w powtórzonym po 7 dniach badaniu obliczony wg wzoru tau–Kendalla wynosi 0.39. Jest on stosunkowo niski lecz istotny statystycznie na poziomie

Tabela 1. Rozkład ocen dla poszczególnych pozycji testu

Stadium (P)	1		2		3		4		5		6		k	
	pro x_i	con x_j	pro x_i	con x_j	pro x_i	con x_j	pro x_i	con x_j	pro x_i	con x_j	pro x_i	con x_j	pro x_i	con x_j
Kier. stw. (2)														
+++5														
+4														
03														
-2														
--1														
x_1	2,35	2,27	4,17	3,15	3,32	2,5	3,82	2,72	3,62	2,7	3,37	3,6	3,42	1,97
x_2	2,75	2,5	4,3	3,25	3,35	2,45	3,92	2,87	3,82	2,87	3,57	3,87	3,67	2,15
SD_1	1,23	1,198	1,059	1,271	1,14	1,16	0,957	1,176	0,952	1,136	1,054	1,057	1,106	1,229
SD_2	1,126	1,109	0,8	1,079	0,920	1,239	0,887	0,991	0,843	0,991	0,873	0,790	0,943	1,051
P_{hi}	0,56	0,46	0,13	0,49	0,32	0,37	0,17	0,71	0,87	0,35	0,57	0,86	0,62	0,90

Objaśnienie: x_1 i x_2 – średnie ocen odpowiednio w pierwszym i powtórzonym badaniu

SD_1 i SD_2 – błąd standardowy odpowiadają w pierwszym i powtórzonym badaniu

P_{hi} – współczynnik mocy rozdzielczej dla pozycji z danych pierwszego badania

alfa = 0.02 ($t = 2.63$ przy $df = n - 2$, $z = 2.56$ przy $df = n - 2$). Zauważyć można wzrost wszystkich ocen w drugim powtórzonym badaniu przeciętnie o $\bar{d}_i = 0.169$ ($t = 5.92$ alfa = 0.001 przy $df = n - 1$). Sądzić więc należy, że oceny stwierdzeń moralnych są w pewnym stopniu podatne na wpływy zmiennych sytuacyjnych.

Poziom rozwojowy akceptowanych stwierdzeń P_a przejawia tendencję do wzrostu wraz z wiekiem badanych ($\chi^2 = 3.58$, alfa = 0.05, $\phi = 0.30$). Nie stwierdzono związku P_a z płcią osób badanych ($\phi = 0.18$) oraz styczni (t = 0.829, alfa = 0.4 przy $df = n - 1$).

Poziom rozwojowy preferowanych stwierdzeń P_p koreluje z wiekiem osób badanych ($\phi = 0.45$). Nie stwierdzono związku P_p z płcią ($\phi = 0.13$) oraz podatnością osób badanych za złożoność językową stwierdzeń kontrolnych (0.25).

Kierunek sądów. Badani generalnie częściej akceptują i preferują stwierdzenia, które w swej treści wyrażają aprobatę postępowania Heinza (tzn. kradzież dla ratowania życia). Proporcja stwierdzeń aprobujących (pro) do dezaprobujących (con) czyn Heinza wynosi w sferze preferencji 0.75. Wskaźnik ten nie jest związany z wiekiem ($\phi = 0.25$), z płcią osób badanych ($\phi = 0.13$), ani też z poziomem rozwoju preferowanych sądów moralnych ($\phi = 0.25$). Dane te potwierdzają pogląd J. Resta (1980), zgodnie z którym poziom rozwoju wybieranych przez podmiot sądów moralnych jest niezależny od zmiennych treściowych i odzwierciedla główne zmiany strukturalne w rozwoju rozumowania moralnego.

Trafność teoretyczna stwierdzeń moralnych. Chcąc odpowiedzieć na pytanie, czy struktura stwierdzeń tworzących pozycje testu jest zgodna z założeniami koncepcji stadiów L. Kohlberga, zwróciliśmy się do ekspertów z prośbą o ocenę poszczególnych stwierdzeń w terminach koncepcji Kohlberga. Ponieważ do momentu opracowania prezentowanych danych nie otrzymaliśmy odpowiedzi od wszystkich sędziów kompetentnych, bliższa analiza w tym zakresie byłaby przedwczesna. Możemy jedynie stwierdzić, że skonstruowane pozycje testu generalnie – z dokładnością do 1 pełnego stadium – są zgodne z założeniami teorii L. Kohlberga. Pewnego uściślenia wymagają uzasadnienia sądów dezaprobujących postępowanie Heinza na poziomie stadium 5 i 6.

Podsumowanie

Ustalone w badaniach pilotażowych współczynniki mocy rozdzielczej pozwalają stwierdzić, iż Test Wyboru w stopniu zadowalającym różnicuje badanych w grupie. Współczynniki zgodności wewnętrznej świadczą o trafności treściowej i rzetelności narzędzia w pomiarze badanych zmiennych. Okazuje się również, że Test Wyboru różnicuje badaną młodzież w zależności od poziomu wieku. Świadczy to o trafności diagnostycznej Testu Wyboru jako skali rozwojowej.

Pewne wątpliwości budzić mogą stosunkowo niskie, lecz istotne statystycznie, współczynniki stałości testu oraz poprawa wyników w skali P_a w powtórzonych po siedmiu dniach badaniach. Problem ten wymaga wyjaśnienia w kontekście stosunkowo wysokiego współczynnika stałości DIT osiągniętego przez J. Resta (0.81). Poprawa wyników w skali P_a spowodowana być może zbyt krótkim okresem czasu od pierwszego badania oraz wpływem procesu uczenia się. Ponadto z analizy logicznej pozycji testu wynika, że niektóre ze stwierdzeń muszą być jeszcze bardziej skrócone (szczególnie na poziomie stadium 5 i 6) co ukonkretni moralną argumentację wyrażonych w nich sądów.

Generalnie, ustalone współczynniki trafności i rzetelności uznać możemy za zadowalające a test wyboru jako narzędzie przydatne do dalszych badań nad rozwojem sądów moralnych.

PRZYPISY

- ¹ Stwierdzenia o bardziej złożonej strukturze poznawczej są bowiem jednocześnie bardziej złożone językowo
- ² Zadaniem o.b. jest uporządkować wybrane stwierdzenia ze względu na ich ważność dla podmiotu w kolejności od 1 do 4, którym przydzielamy odpowiednio wagi od 4 do 1. Sumujemy wagi przydzielone stwierdzeniom odpowiadającym stadiom 5 i 6, a następnie dzielimy sumę wszystkich wag.
- ³ Zobacz załącznik nr 1.
- ⁴ Analogicznie obliczyć można wskaźnik P_{na} nieakceptowanych stwierdzeń, jeśli interesuje nas porównanie z P_a dla określenia np. kontrastu w obszarze akceptacji stwierdzeń moralnych.

ZAŁĄCZNIK

WSP Bydgoszcz
Zakład Psychologii
(wersja eksperymentalna)

TEST WYBORU

Nazwisko i imię (symbol) . . . . .
Rok urodzenia . . . . .
Szkoła, klasa, jej profil . . . . .
Miejsce zamieszkania . . . . .
Data badania . . . . .

Trudna decyzja

Gdzieś w Europie, pewna kobieta cierpiała na bardzo groźną chorobę nowotworową. Lekarz uważał, że istnieje lek, będący odmianą pierwiastka radu, który mógłby ją uratować.

Lekarstwo to było w posiadaniu aptekarza, który za dawkę leku kazał sobie płacić 10-krotnie więcej niż wynosiła cena radu potrzebnego na przygotowanie leku. Aptekarz ten płacił 200 dolarów za rad, a za lekarstwo kazał sobie płacić 2000 dolarów. Mąż chorej kobiety – Heinz – próbował pożyczyć potrzebną kwotę pieniędzy u wszystkich swoich znajomych. Udało mu się zebrać 1000 dolarów, co stanowiło połowę ceny lekarstwa. Poszedł do aptekarza i powiedział, że jego żona jest umierająca. Prosił go, aby sprzedał mu potrzebne lekarstwo taniej, albo pozwolił zapłacić później. Ale aptekarz powiedział: „Nie, ponieważ jestem odkrywcą tego leku i zamierzam na nim zarobić pieniądze”. Tak więc, zdesperowany Heinz włamał się do apteki, aby ukraść lekarstwo dla swojej żony.

Czy – Twoim zdaniem – Heinz postąpił słusznie, kradnąc aptekarzowi lekarstwo?

A. Przedstawione poniżej stwierdzenia są przykładowymi wypowiedziami, jakie udzielili inni ludzie w odpowiedzi na pytanie: „Czy Heinz powinien ukraść lekarstwo?”. Po lewej stronie kartki wyszczególnione są odpowiedzi wspierające oraz przeciwstawiające się decyzji bohaterka tej historyjki.

Po przeczytaniu każdego ze stwierdzeń odpowiedz na pytanie: „W jakim stopniu stwierdzenie to odpowiada ci osobiście?”. Odpowiedź swoją zaznacz na skali obok stwierdzenia, na której liczba 1 znaczy – „bardzo mi nie odpowiada”, liczba 2 – „nie odpowiada mi”, liczba 3 – „jest mi obojętna”, liczba 4 – „odpowiada mi”, oraz liczba 5 – „bardzo mi odpowiada”.

1. Jeśli Heinz ma chociaż trochę poczucia honoru, to nie pozwoli umrzeć żonie. Ratowanie życia jest bowiem podstawowym obowiązkiem społecznym człowieka. Za kradzież lekarstwa zostanie ukarany, lecz będzie miał poczucie spełnionego obowiązku wobec praw zapewniających współistnienie i porządek społeczny.

1	2	3	4	5
2. Heinz powinien ukraść lekarstwo skoro nie ma innego wyjścia. Każdy postąpiłby podobnie. Gdyby pozwolił umrzeć żonie świadczyłoby to o nim źle, jako o nieodpowiedzialnym mężu, który nie wywiązał się ze swoich obowiązków.

1	2	3	4	5
3. Heinz dobrze zrobił kradnąc lekarstwo. Gdyby tak nie postąpił to wszczęte zostałyby śledztwo w sprawie śmierci żony i pociągnięty zostałby do odpowiedzialności za to, że nic nie zrobił aby ją uratować.

1	2	3	4	5
4. Heinz nie powinien kraść lekarstwa, bowiem jaką wartość ma śmierć wobec społecznego punktu widzenia w osobistych ocenach drugiego człowieka.

1	2	3	4	5
5. Heinz zrobił źle okradając aptekarza, bowiem kradzież czegokolwiek jest niedopuszczalna i za ten czyn grozi więzienie.

1	2	3	4	5
6. Przestrzeganie uzgodnionych społecznie praw zapewnia porządek i rozwój ludzkości, lecz logicznie myśląc każdy człowiek musi zadać sobie pytanie: czy kradzież lekarstwa jest zawsze czynem niemoralnym?

1	2	3	4	5
7. Heinz nie powinien kraść. Znalazł się w trudnej sytuacji, lecz gdyby wszyscy łamali obowiązujące prawa, to doszłoby do chaosu i załamania się struktury społecznej.

1	2	3	4	5
8. Jeśli prawo narusza bardziej ogólne zasady, to należy postępować zgodnie z tymi zasadami wbrew literze prawa. W opisanej sytuacji Heinz powinien jednak dążyć do wykorzystania wszystkich możliwości postępowania zgodnego z literą i duchem prawa.

1	2	3	4	5
9. Jeżeli Heinz kochał swoją żonę, to powinien ukraść lekarstwo a później bez względu na wszystko oddać je lub pieniądze. Świadomość, że po wyjściu z więzienia zostanie on w domu zdrową żonę spowoduje, iż odbywana kara nie będzie tak uciążliwa.

1	2	3	4	5
10. Kradnąc lekarstwo Heinz dał się ponieść emocjom związanym z chorobą żony. Zapomniał o tym, że trudny do rozstrzygnięcia konflikt, między wartością życia jednostki a prawami porządkującymi współżycie społeczne, nie jest sprawą uczuć, lecz rozumu i uzgodnień społecznych.

1	2	3	4	5

11. Heinz nie powinien kraść. Powinien mieć pieniądze lub też powinien zrobić coś innego dla ratowania życia żony, bowiem łamiąc prawo, każdy może pomyśleć o nim źle i nazwać go złodziejem.
12. Heinz powinien ukraść lekarstwo bowiem śmierć, ani też społeczny interes, nie są ważne w ocenach i perspektywach myślenia, gdy chodzi o wartości.
13. W sytuacji tej przestrzeganie prawa do ochrony cudzej własności nie jest moralnym obowiązkiem, bowiem nie wspiera ono bardziej ogólnych zasad poszanowania godności ludzkiego istnienia.
14. Nie wiadomo, czy kradzież lekarstwa opłaca się. Zanim Heinz wyjdzie z więzienia jego żona mimo wszystko może umrzeć. Jeśli umrze, to nie powinien on siebie obwiniać za to. To nie jego wina, że żona zachorowała na raka.

—| —| —| —| —|
1 2 3 4 5

—| —| —| —| —|
1 2 3 4 5

—| —| —| —| —|
1 2 3 4 5

—| —| —| —| —|
1 2 3 4 5

B. Jeżeli odpowiedziałeś już na postawione pytanie w odniesieniu do wszystkich stwierdzeń, to możesz przystąpić do dalszej pracy. Przeczytaj jeszcze raz wszystkie stwierdzenia i wybierz 4 wypowiedzi, których prawdopodobnie udzieliłbyś, gdyby postawiono Ci pytanie: „Czy Heinz powinien ukraść lekarstwo?”.

Numerы tych stwierdzeń wpisz do poniższych krater.

C. A teraz uporządkuj wybrane przez siebie stwierdzenia pod względem ważności:

Stwierdzenie numer

Stwierdzenie najbardziej ważne w wybranych ze względu na wartość czynu

Stwierdzenie najmniej ważne w wybranych ze względu na wartość czynu

D Z I Ę K U J Ę !

BIBLIOGRAFIA

- Kohlberg L.: From is to ought: How to commit the naturalistic fallacy and get away with it in the study of moral development, W: Mischel T. (ed.) Cognitive development and epistemology, Academic Press. New York 1971
- Kohlberg L.: Moral stage and moralization: The cognitive – developmental approach, W: Lickona T. (ed.) Moral development and behavior, Holt. New York 1976
- Lewicka M.: Niektóre ogólne wyznaczniki tolerancji na niezgodność poznawczą. Przegląd Psychologiczny, 1975, 3
- Martin R.M., Shafto M., Van Deuse, W.: The reliability, validity, and design of the DIT, Developmental Psychology, 1977, 13, 430–468
- Moran J., Joniak A.: Effect of language on preference for responses to moral dilemmas, Developmental Psychology. 1979, 15, 337–338
- Murphy J., Gilligan C.: Moral development in late adolescence and adulthood: a critique and reconstruction of Kohlberg's theory, Human Development. 1980, 23, 77–104
- Rest J., Turiel E., Kohlberg L.: Level of moral development as determinant of preference and comprehension of moral judgment made by others, Journal of Personality, 1969, 37, 225–252
- Rest J., Cooper D., Coder R., Masanz J., Anderson D. Judging the important issues in moral dilemmas—An objective measure of development, Developmental Psychology 1974, 10. 401–501
- Rest J.: Longitudinal study of the Defining Issues Test of moral judgment: a strategy for analyzing developmental change, Developmental Psychology, 1975, 11, 738–748
- Rest J.: Development in moral judgment research, Developmental Psychology. 1980; 16; 251–256